

CRKVA I NJEZINA DOSLJEDNOST POSLANJA

Andjelko DOMAZET

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Zrinsko-frankopanska 19, 21 000 Split
andjelko.domazet119@gmail.com

Sažetak

U ovom radu pozornost je usmjerena na ono što se u sadašnjoj situaciji može prepoznati kao nalog što ga Bog daje Crkvi na izvršenje. Temi izlaganja pristupit ćemo na sljedeći način: Polazeći od toga naslov TPT-a *Crkva u svijetu krizâ i ljudske patnje* sadrži sintagmu »u svijetu krizâ« (podrazumijeva dakle više kriza), u prvom dijelu izlaganja pod naslovom – *Crkva u vremenima krizâ* – analiziraju se neki vidovi krize zapadne civilizacije s kojima se Crkva i kršćani danas susreću. Ovdje se govori također o Crkvi koja je u krizi svoga temeljnoga smisla/poslanja te krizi praktične vjere (ortopraksije). U središnjem dijelu izlaganja, koji obuhvaća donekle i drugi dio naslova TPT-a o »ljudskoj patnji«, *Čovječanstvo je ranjivo i potrebno otkupljenja* poslanje i zadaća Crkve vidi se u svjetlu teološke istine da je čovjek biće koje je potrebno otkupljenja. Kategorija otkupljenja označava osobno, društveno-političko i globalno spasenje. Crkva je univerzalni sakrament spasenja/otkupljenja ne samo za katolike i kršćane nego i za sav svijet. Na tragu ekleziologije pape Franje ona je »Crkva izlaska«, koja ide kao »poljska bolnica« na sve periferije ranjenog čovječanstva i ljudske egzistencije. U trećem i zaključnom dijelu rada naslovljenom *Kriza je prilika, za što?* promišlja se na koji način Crkva može biti znak i sredstvo Božjeg spasenja u današnjem svijetu krizâ i ljudske patnje.

Ključne riječi: kriza, poslanje Crkve, otkupljenje/spasenje, vjera i djela, ekleziologija pape Franje, solidarnost, zajedništvo.

Uvod

U razmišljanju koje slijedi pokušat ćemo odgovoriti na pitanje: U čemu se sastoji zrelo i odgovorno crkveno i kršćansko poslanje u sadašnjoj situaciji pandemije, potresa, ekonomske krize i nepovjerenja u institucije?

Svjedoci smo kako različite društvene, obiteljske i osobne krize egzistencijalno i psihološki potresaju današnje ljude. Etimologijski riječ »kriza« naznačuje stanje u kojem je potrebno razlučivanje ili odlučivanje te zauzimanje stavova i provjera vrjednota. U tom smislu najprije želimo analizirati stanje u današnjem društvu na pozadini krize zapadne civilizacije općenito, te rastuće nesigurnosti ljudi u ovom svijetu (bolest, teror, ratovi, migracije, klimatske promjene, bioetička pitanja, siromaštvo), kao i krize koja pogađa samu Crkvu i njezine vjernike.

Kršćanski nauk uči da uzrok čovjekove ugroženosti i nereda među ljudima ima svoj početak i svoje duboke korijene u raskidu zajedništva s Bogom, što se dogodilo na početku ljudskog roda (*izvorni grijeh*), koji je prva karika u lancu kojim započinje povijest osobnih i kolektivnih ljudskih grijeha. Na toj pozadini, u drugom dijelu razmišljanja, pokušavamo orisati poslanje Crkve da bude Kristov sakrament spasenja u današnjem svijetu jer ljudi s pravom očekuju da se Crkva ne izmiče ondje gdje bi trebala biti vidljiva, bilo da se čuje jasno njezin glas bilo da ponizno, kao majka i učiteljica, bude slušajuća Crkva.

Današnji papa Franjo opetovano govori o krizi u pozitivnom smislu: upravo je vrijeme obilježeno krizom milosno vrijeme pronalaženja hrabrosti za dosljedno evanđeosko poslanje Crkve u današnjem društvu. Zato u završnom dijelu rada gledamo na krizu kao priliku za novi početak u kojem će Crkva kao zajednica solidarno pomoći ljudima prebroditi različite krize s kojima se susreću.

1. Crkva u vremenima krizâ

Čini se da svatko tko se osvrne oko sebe nema puno razloga za nadu. Suvremeni svijet pogođen je krizama različitih vrsta: ekonomskim i financijskim krizama, političkim krizama, krizama demokracije, ekološkim i prirodnim krizama, demografskim i migracijskim krizama i drugima. Navikli smo slušati ili čitati o krizi vjere, Boga, Crkve, kršćanstva, teologije, moderne misli, razuma, vrijednosti i slično. Nerijetko se ima dojam da se svašta ugurava pod kapu krize kao izlika nesuočavanja sa stvarnošću i nerješavanja problema.

Češki teolog Tomáš Halík tvrdi da živimo u *postoptimističnom vremenu*.¹ Naime, 19. i 20. stoljeće zapadno je društvo podupirao optimizam prosvjetiteljstva. Izgledalo je da čovječanstvo korača naprijed na valu neizbježnog na-

¹ Usp. Tomáš HALÍK, *Nicht ohne Hoffnung. Glaube im postoptimistischen Zeitalter*, Freiburg – Basel – Wien, 2014.

pretka. Tu sigurnost uzdrimala su dva svjetska rata u 20. stoljeću, kao i rat iz 90-ih na ovim našim prostorima. Entuzijazam, koji se nadao ostvarenju jednog novog, slobodnog i mirnog svjetskog poretka, odavno je prohujao.

U novijoj povijesti, nastavlja on, bio je svjedok različitih lica optimizma kao što su: *revolucionarni optimizam* triju velikih političkih ideologija 20. stoljeća (fašizam, nacizam, komunizam), koje su se naposljetku pokazale kao kobne iluzije. Nakon pada komunizma drugo lice optimizma bijaše *naivna vjera u neoliberalni kapitalizam* i u svemoć nevidljive ruke tržišta, koja će navodno ljude usrećiti i obdariti blagostanjem. Treće lice površnog optimizma prepoznaje se kod *vjerskih zanesenjaka* iz takozvanih »novih pokreta« u njihovoj spremnosti da se bezglavo oduševe parolama koje izgovaraju animatori skupova.² Halík spominje u svojoj analizi i površni, naivni *optimizam hedonističkog društva*, koje apsolutizira *sadašnji trenutak*, bezvremensko poimanje stvarnosti u kojoj je jedino još važan *novac i užitak*.

S druge strane, uočava i današnji rašireni *pesimizam, cinizam, nihilizam*, koji pustoše ljudska srca i umove. Pesimizam je, smatra on, opasniji od površnog optimizma. To je *bolest duha*, često je to neka vrsta opsjednutosti zlom, a vjernici-pesimisti nalik su dezerterima života koji smatraju da je svijet zao i da mu nema spasa.³

Vrijeme kolektivnih krizâ egzistencijalno i psihološki uvijek prati *osjećaj rastuće nesigurnosti*. Današnji ljudi postavljaju mnoga zabrinuta pitanja glede budućnosti: Kako izbjeći nasilje koje uzrokuje nepravedna podjela globalnih životnih resursa? Kamo bi nas mogli odvesti mogući scenariji političkog i ekonomskog urušavanja? Koliko će biti snažan migracijski pritisak na Europu? Kako se zaštititi od »svetog terora«, tj. religijskog fundamentalizma, koji je dijabolično izopačenje vjere? Kako u globalnom svijetu očuvati svoje partikularne, lokalne identitete? Hoćemo li ikada više imati život kakav smo poznavali prije pojave COVIDA-19?

Sva ta pitanja ukazuju na jednu elementarnu činjenicu: čovječanstvo je ranjivo – kako individualno, tako i društveno, u svom ljudskom i kolektivnom tijelu. Znanstvenici odavno upozoravaju na tu *vulnerabilnost* života na planetu Zemlji (klimatske promjene, glad, bolest, migracije, bioetička pitanja i slično).

Osim opisanih društvenih lomova na kolektivnoj razini, valja spomenuti i sve one pojedinačne, *osobne krize* kroz koje svakodnevno prolaze milijuni ljudi: zbog gubitka smisla i vrjednota, zbog bolesti i trpljenja, zbog osjećaja osamlje-

² Usp. *Isto*, 13-14.

³ Usp. *Isto*, 26-42; 89-109.

nosti, zbog raznih prisila modernog društva, zbog sukoba u obitelji i na radnom mjestu i slično. Ljudi tragaju za životnim i duhovnim alternativama, žude za iscjeljenjem od trauma, tragaju za uputama za život kao protuotrov kaosu i nihilizmu.⁴ U svemu je tome vidljivo veliko *pomanjkanje pouzdanja* u Boga, ali i povjerenja u ljude, to jest manjak oslonca na obitelj, zajednicu, institucije, Crkvu.

Svaka se kriza treba susresti na vlastitom terenu. Ne možemo stoga zaobići ni znakove krize u Crkvi. Ona je ozbiljnija i složenija negoli se to često želi priznati. Crkva je u krizi kao i suvremeni ljudi, ima svoje specifične krize (seksualni skandali, spletkarenje za crkvenu i društvenu moć i slično) koje utječu na *gubitak njezine vjerodostojnosti*, a time i na krizu posredovanja vjere budućim naraštajima.⁵

Crkva je u krizi svoga temeljnog smisla/poslanja i zato današnji papa u svojoj programskoj pobudnici *Radost evanđelja* poziva na »pastoralno obraćanje« u misijskom ključu.⁶ Ona se ne suočava u dovoljnoj mjeri sa svojim propustima, nevjerodostojnostima, nedosljednostima, grijesima u praksi, grijesima protiv ljubavi. Crkva je u krizi poslanja kada biskupima, svećenicima, redovnicima ali i svim ostalim vjernicima ona postane sredstvo sigurnosti, u najširem smislu njihove društvene moći, jer ona tada ostavlja dojam institucije koja je sama sebi svrha. »Toliko raspravljena kriza identiteta kršćanstva primarno je kriza ne njegove poruke, nego njegovih nositelja i njegovih ustanova; jedni se i drugi suviše često izmiču neizbježno *praktičnom* smislu same poruke pa tako nanose štetu djelovanju njezine razumljivosti.«⁷

Papa Franjo govori o *praktičnom relativizmu*, koji je opasniji za Crkvu od onog doktrinarnog, kao kušnji s kojom se suočavaju pastoralni djelatnici. On je, mogli bismo kazati, posljedica nevjerodostojnog življenja po istinama vlastite vjere. »Taj se praktični relativizam ogleda u djelovanju kao da Bog ne postoji, u odlučivanju kao da siromaha uopće nema, u postavljanju ciljeva kao da drugi ne postoje, u djelovanju kao da oni koji nisu primili navještaj uopće ne postoje.«⁸ U tom smislu ne mogu se zatvarati oči pred činjenicom *duhovne zapuštenosti* Crkve, koja je često zainteresiranija za političke i povijesne negoli teološke i duhovne teme.⁹ Praktični relativizam je tako izravna posljedica duhovne zapuštenosti.

⁴ Usp. Jordan B. PETERSON, *12 pravila za život: protuotrov kaosu*, Split, 2018.

⁵ Usp. Norbert METTE, *Evangelizzazione e credibilità della Chiesa*, u: *Concilium*, 1978., br. 4, 93-94.

⁶ Usp. Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*, Zagreb, 2013., br. 27, 33.

⁷ Johann Baptist METZ, *La fede nella storia e nella società*, Brescia, 1978., 7.

⁸ Usp. Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*, br. 80.

⁹ U svoje vrijeme Karl Rahner razmišljajući o Crkvi, između ostalog, piše da ona u budućnosti treba biti Crkva 'istinske duhovnosti': »Ako ćemo biti iskreni, mi smo još uvi-

Zapravo, sve to ukazuje na krizu *praktične vjere*, ortopraksije. To se često ispušta iz vida. Kriza vjere, kriza suvremenoga kršćanstva, ne nalazi se samo u suvremenim ateizmima, koji izvana ugrožavaju Crkvu i vjernike, nego u praktičnom ateizmu vjernika »u raskoraku između nominalne i življene vjere«¹⁰. Vjera sve manje oblikuje svakidašnji život i čovjekove temeljene stavove. Vjera se poistovjetila s beživotnim svijetom ideja iz kojega ne proizlazi evanđeoski duh, već licemjernost vjernika. »Imaju obličje pobožnosti, ali snage su se njezine odrekli«, kaže se za takve vjernike u 2 Tim 3,5. Boga se verbalno spominje, ali ga u stvarnom životu ima sve manje.

Prvi je preduvjet pravovjerja (ortodoksije) stoga znati stvarno stanje, imenovati krizu u samoj Crkvi i sve njezine posljedice, te umjesto *šutnje i prešućivanja* otvoreno govoriti o vlastitim problemima.¹¹ A za to je nužan iskren razgovor/dijalog, ali i žučna rasprava unutar Crkve, poput apostolskog koncila u Jeruzalemu (usp. Dj, 15,4-35), koji je konstitutivan za Crkvu i danas. Koncil na početcima Crkve simbolizira sve ono oko čega se *isplati diskutirati*, u međusobnom poštivanju kao što to čine apostoli Petar i Pavao, kako bi se očuvao zdrav nauk, zdravo propovijedanje, ali ne samo kao puki sustav istina, nego nauk koji oslobađa vjernike, nove vjernike (pogane) za Isusa. Takav je dijalog u Crkvi, koji neće biti samo deklarativan već stvaran, uvjet odgovorne savjesti i on bi trebao ići za »odgojem kršćanskih zajednica za *budnost kairosa*, budnosti koju je Koncil izrazio zahtjevom čitanja znakova vremena za što se traži upravo osjetljivost za zahtjev trenutka«¹².

Moguće je teške situacije ljudi današnjeg vremena čitati kao apokaliptičke znakove propasti čovječanstva i kraja povijesti te se predati pesimizmu.

jek u strahovitoj mjeri duhovno beživotna Crkva. (...) U javnosti Crkve još i danas u velikoj mjeri prevladava (uza svu dobru volju koja se ne smije poreći), ritualizam, legalizam, administracija, resignirani nastavak puta na uobičajenim tračnicama duhovne prosječnosti. (...) Gdje se vatrenim jezicima govori o Bogu i ljubavi Božjoj? (...) Gdje se u Crkvi ne samo moli, nego se molitva iskustveno doživljava kao duhovski dar Duha, kao veličanstvena milost? Gdje postoji mistagogija u živo iskustvo Boga? Gdje se stari klasici duhovnog života čitaju s uvjerenjem da nam i danas imaju što reći? (...) Postoje li još 'duhovni oci', kršćanski 'guru' koji imaju karizmu uvođenja u meditaciju, štoviše, u mistiku, u sjedinjenje s Bogom? (...) Jesmo li spremni iskreno priznati naše duhovno siromaštvo u privatnom i javnom životu Crkve?«, Karl RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, Freiburg – Basel – Wien, 1989, 100-101, 103-105.

¹⁰ O tome vidi u: Ivan ŠARČEVIĆ, Stvarno stanje vjere: raskorak između nominalne i življene vjere, u: *Bogoslovska smotra*, 83 (2013.) 3, 529-558.

¹¹ O tome vidi u: Frano PRCELA, Šutnja i prešućivanje Katoličke crkve u Hrvatskoj, u: *Crkva u Hrvatskoj kakvu je zagovarao Željko Mardešić*, Split, 2018., 95-103.

¹² Zorica MAROŠ, Željko Mardešić i Drugi vatikanski koncil o dijalogu, u: Ivan MACUT – Ivan ŠARČEVIĆ – Božo VULETA (ur.), *Novi dijalog – novi sugovornici. O dijalogu u društvu i Crkvi na tragu Željka Mardešića*, Split, 2020., 15.

Romano Guardini razlikuje lažni pesimizam od pravog pesimizma koji je »gorka snaga koja hrabro srce i djelotvoran duh osposobljuje za trajno djelo«¹³. To znači, drugim riječima, u određenom povijesnom trenutku, pa i u najtežim situacijama, svjesno i odlučno djelovati, prepoznavati znakove nade i otkrivati Božje tragove u svijetu.

Kriza je stanje u kojem se ruše stari načini rješavanja stvari a novi se još nisu naučili ili se ne zna točno kako bi se mogli odvijati, i zato je kriza toliko zastrašujuća i bolna. U tom smislu kriza je terapijsko sredstvo/blagoslov za promjenu mišljenja i vrijednosti (obraćenje/promjena smjera) jer nas stavlja pred neophodnost traženja istine o motivima vlastita djelovanja te nas suočava s osobnim i kolektivnim negativnostima.¹⁴

2. Čovječanstvo je ranjivo i potrebno otkupljenja

U razumijevanju crkvenog poslanja u vremenima krizâ nije moguće zaobići teološki istinu da je čovjek biće koje treba otkupljenje/spasenje. Ta nas istina stavlja pred presudna pitanja: Odakle zlo u čovjeku i u svijetu? Zašto naš život ne uspijeva kako bismo htjeli? Otkuda među ljudima razdori, nepravda, otuđenja, mržnja, zavist, laž, ubojstva, ratovi? Sastoji li se *izgubljenost* čovjeka u njegovu čovještvu kao takvom?¹⁵

Kršćanska objava uči da uzrok čovjekove ugroženosti, podijeljenosti, sukoba i nereda među ljudima ima svoj početak i svoje duboke korijene u raskidu zajedništva s Bogom, što se dogodilo na početku ljudskog roda. Stoga je Crkva, tumačeći društvene danosti, uvijek ukazivala na nazočnost *izvornog grijeha*. »Ne znati da čovjek ima ranjenu i zlu sklonu narav uzrokuje teške zablude na području odgoja, politike, društvenog djelovanja i morala.«¹⁶

¹³ Usp. Romano GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, Split, 2002., 91.

¹⁴ Na tom tragu treba vidjeti i sazivanje Biskupske sinode (2021. – 2023.) i pripremni dokument: Za sinodalnu Crkvu: zajedništvo, sudjelovanje, poslanje. U tom dvogodišnjem globalnom sinodalnom procesu poziva se na sinergiju i umrežavanje svih crkvenih institucija, ustanova i svega pastoralnog djelovanja kao i na suočavanje s gorućim izazovima pred kojima stoji Crkva u naše vrijeme.

¹⁵ U tom slučaju ne bi bilo mjesta za govor o grijehu i krivnji, a otkupljenje bi se vidjelo samo kao oslobođenje iz takvoga »ljudskog stanja« (*conditio humana*). »Ako naime čovjek ne mora odgovarati za svoju propast, tada on s pravom Stvoritelja poziva na odgovornost«, Jörg SPLETT, Bog kršćana. Neumoljivo knjigovodstvo ili staračka dobrodušnost?, u: George AUGUSTIN – Sonja SAILER-PFISTER – Klaus VELLGUTH (ur.), *Kršćanstvo u dijalogu. Perspektive kršćanskog identiteta u pluralnom društvu*, Zagreb, 2020., 83.

¹⁶ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke crkve*, Zagreb, 1994., br. 407.

Teologija pokušava uz pomoć različitih interpretacijskih modela izreći značenje pojma izvornog (istočnog) grijeha. Jedna od kategorija koja se rabi jest spekulativno razrađen biblijski pojam »grijež svijeta«: bilo da se istočni grijeh potpuno poistovjećuje s grijehom svijeta bilo da se u istočnom grijehu vidi tek prva karika u lancu kojom započinje povijest »ljudske solidarnosti u grijehu«. Dakle, grijeh svijeta označava cjelokupan zbir osobnih grijeha počinjenih tijekom povijesti, koja se objektivira u strukturama na svim razinama življenja, kako individualnim tako i društvenim te, poput jedne zle sile, otežava ostvarenje poziva na sveobuhvatno eshatološko zajedništvo koji je Bog utkao u stvorenje.¹⁷

U tom svjetlu treba vidjeti kršćanski nauk o otkupljenju kao temeljnu kategoriju judeo-kršćanskog vjerničkog iskustva i teološkog promišljanja. Njemački teolog Hans Kessler piše: »Mi smo ljudi potrebiti otkupljenja. To se pak često potiskuje i mora se najprije... osvijestiti.«¹⁸ Svaki čovjek, ljudske zajednice, cijelo čovječanstvo vapi za otkupljenjem, cjelovitim ozdravljenjem, i fizičkim i duhovnim. Otajstvo otkupljenja dodiruje najdublje ljudske čežnje za končanim ispunjenjem, koje čovjek sam sebi apsolutno ne može dati. Otkupljenje je drugo ime za spasenje – čin vjere, čin priznanja da ne možemo sami sebe spasiti.¹⁹

U Svetom pismu kao i u čitavoj povijesti spasenja pojam otkupljenja (spasenja) nije jednoznačno određen, već su se u njegovu tumačenju rabili i još uvijek se rabe različiti teološki modeli.²⁰ U novije vrijeme teologija kategoriju

¹⁷ Usp. Nikola BIŽACA, *Osobno i društveno u suvremenom govori o istočnom grijehu*, u: Nediljko Ante ANČIĆ – Nikola BIŽACA, *Osobna i društvena dimenzija grijeha*. Zbornik radova teološkog simpozija, Split, 2002., 111-153. Jedan zanimljiv pogled na istočni grijeh nalazimo u knjizi *Sjena Božje prisutnosti: istočni je grijeh kolaps svijesti*, a nakon pada prvih ljudi u svijetu je ostala samo sjena Božje prisutnosti. Isusov dolazak znači ponovno vraćanje čovjeku svijesti o Očevoj prisutnosti tako da čovjek zatim može rastom u vjeri dokinuti »ego svijest« i otvoriti se djelovanju Duha Svetoga. Usp. Mihal CATTU, *Sjena Božje prisutnosti*, Bjelovar, 2017., 63-69.

¹⁸ Usp. Hans KESSLER, *Den verborgenen Gott suchen: Gottesglaube in einer von Naturwissenschaften und Religionskonflikten geprägten Welt*, Paderborn, 2006., 170. Po njemu potrebiti smo otkupljenja u dvostrukom pogledu: u našoj nesavršenosti i prolaznosti te u našoj otuđenosti i gubitku cilja/smjera.

¹⁹ Kada je riječ o pitanju spasenja, opaža se, međutim, »nezainteresiranost za spasenje«. Razlog tomu leži u činjenici da se u svijesti modernog čovjeka izgubila osnovna razlika između onoga čemu se nadamo od Boga i onoga što sami od sebe očekujemo (*soteriološka diferencija*). Usp. Jürgen WERBICK, *Vom Wagnis des Christseins. Wie glaubwürdig ist der Glaube*, München, 1995., 124-149.

²⁰ Gerald O'COLLINS izdvaja tri spasenjska značenja Kristova događaja: ispunjenje ljudske potrebe za pripadanjem i odnosom, pobjeda nad zlom i smrću, uspostava novog odnosa saveza Boga i ljudi po križu. Usp. Gerald O'COLLINS, *Incarnazione*, Brescia,

otkupljenja iskazuje *pojmom oslobođenje* i sličnim izrazima iz njegova semantičkog područja (primjerice, emancipacija, solidarnost, ulazak u novi život, humanizacija).²¹ Time se želi iskazati višedimenzionalnost Isusova događaja spasenja. Kategorija oslobođenja uključuje pojam *globalnog spasenja*, koje nužno uvažava i politički i ekološki vid spasenja, ozdravljenje od nelagode ljudske situacije duboko impregnirane svim oblicima patnje, pomirenje čovjeka sa samim sobom i sa svim stvorenjima itd. Govor o oslobođenju također ukazuje na dinamičko-procesualni vid spasenja, na povijesno nastajanje spasenja.²² Na osobnoj razini spasenje je uvijek proces oslobađanja čovjeka od samog sebe da bi se unutar njega oslobodio prostor za Božji duh.

Razumijevajući poslanje Crkve u svjetlu teološke istine o otkupljenju, postavlja se i pitanje o doprinosu čovjeka (Crkve i kršćana) u procesu otkupljenja. Naime, mnogi kršćani imaju neko *magično* shvaćanje spasenja. Otkupljenje je najprije milost, ali treba i čovjekovu spremnost, raspoloživost.²³ Mi nismo samo objekt otkupljenja nego istodobno i *subjekt* otkupljenja. Kristovo spasiteljsko djelovanje treba unijeti u svijet. Takav pristup propitkuje *unutarpovijesne učinke* otkupljenja kao i odgovornost kršćana za svijet, koja nužno proizlazi iz vlastitog sudjelovanja u otkupljenju svijeta. Riječ je o tome da Bog ne djeluje mimo čovjeka niti ga preskače, nego uvijek djeluje po čovjeku i posredstvom njegove slobode.²⁴ A to je, drugim riječima, poziv da Crkva prepozna krizu kao priliku za otkupiteljsko i preobrazbeno djelovanje u svijetu.

2004., 141-145. Također usp. Bernard SESBOUË, *Metafore i pojmovi: semantička mnogostrukost u govoru o spasenju*, u: *Svesci*, br. 103-104 (2001.), 25-31.

²¹ Kategorija oslobođenja dade se opisati na sljedeći način: »najprije mora biti oslobođena (otkupljena) ljudska sloboda, oblikovateljica povijesti... njezino oslobođenje daruje Bog po Kristu u Duhu koji čuva njezinu cjelovitost, ali daje i sposobnost za dobrotu, za ljubav, on koji je izvor autentične slobode. To se oslobođenje mora konkretizirati na različitim razinama: nutarnje-osobnoj (vertikalnoj) prema Otajstvu (transcendentalna teologija), nutarnje-osobnoj (horizontalnoj) prema sebi samima (egzistencijalna teologija), društveno-političkoj (strukturalnoj) i kozmičkoj (politička teologija, teologija povijesnog oslobođenja, teologija okoliša)«, Giovanni IAMMARRONE, *Otkupljenje*, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 806.

²² Usp. Nikola BIŽACA, *Teološko-egzistencijalno značenje događaja križa*, u: *Služba Božja*, 51 (2011.) 1, 19-20.

²³ U teologiji se mnogo raspravljalo o odnosu milosti i naravi, istočnog grijeha i slobodne volje, primjerice raspravljanje Augustina s Pelagijem u djelu *De natura et gratia*. »Prema pelagijanističkom krivovjerju, koje se razvilo tijekom 5. stoljeća oko Pelagija, čovjek, da bi izvršio Božje zapovijedi i bio spašen, ima potrebu za milošću samo kao vanjskom pomoći svojoj slobodi (kao svjetlo, primjer, snaga), a ne kao duboko ozdravljenje i oživljavanje svoje slobode, bez prethodne zasluge, da bi mogao činiti dobro i postići život vječni«, KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Placuit Deo – Bogu se svidjelo. Pismo biskupima Katoličke crkve o nekim aspektima kršćanskog spasenja*, Zagreb, 2019., 110-111.

²⁴ Usp. Walter KASPER, *Isus Krist*, Split, 2004., 108-109, 260-261.

2.1. Sakramentalno poslanje Crkve

Polazeći od istine otkupljenja/spasenja možemo sada razumjeti zašto ekleziologija koncilске konstitucije *Lumen gentium* snažno ističe da je Crkva univerzalni sakrament spasenja ne samo za katolike i kršćane nego za sav svijet (usp. LG 1; 48; GS 45).²⁵

Koncil stavlja u središte teološki misterij Crkve. Prva dva poglavlja Konstitucije (»Otajstvo Crkve« / »Božji narod«) govore o otajstvenim početcima Crkve u Božjem naumu. Ekleziologija Drugoga vatikanskog koncila je sakramentalna, to jest ona pokazuje Crkvu kao znak i sredstvo Božjeg plana spasenja svijeta. Teološki temelj takvog shvaćanja Crkve krije se u biblijsko-patrističkoj misli Božje univerzalne volje spasenja svih ljudi koja prelazi granice institucionalno vidljive Crkve. Odmah na početku *Lumen gentium* koncilski oci izjavljuju da je Crkva »u Kristu na neki način sakrament, odnosno znak i sredstvo najprisnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijelog ljudskog roda« (LG 1). Time je postalo jasno: polazišna točka i cilj svih koncilskih izjava nije ekleziocentrična, već kristocentrična i kozmocentrična jer je Crkva Kristov sakrament za čitav svijet. Crkva je misterij (sakrament) samo »u Kristu«. Ta je tvrdnja od odlučujućeg značaja za razumijevanje biti same Crkve. Tako je ona, ako se ispravno shvati, relativizirana. Crkva ne može biti shvaćena po sebi i za sebe jer je ona u službi stvarnosti koje ju transcendiraju: *kraljevstva Božjeg i svijeta*.

U središtu Isusova naviještanja i ponašanja stoji poruka o kraljevstvu Božjem. Što se tiče samog izraza *kraljevstvo*, njime se ne označuje neka područja u prostorno-vremenskom smislu, nego izraz ima značenje Božje kraljevske vlasti u cjelovitom biblijsko-teološko-povijesnom smislu. Ono ima bitno kristološko obilježje: otkriti Kraljevstvo zapravo znači otkriti Isusa; ući u Kraljevstvo isto je što i prionuti uz njegovu osobu. Dolazak Kraljevstva dolazak je milosti i spasenja, otpuštanja grijeha.

Specifičnost Isusove poruke o kraljevstvu Božjem, ako se ispravno razumije, izražava trostruku opreku (polaritet): vremensku, socijalnu i soteriološku. Crkva u svom poslanju mora voditi računa o ovoj osjetljivoj *ravnoteži* koja je sastavni dio kršćanske vjere.²⁶

²⁵ O Crkvi kao sakramentu spasenja vidi u: Joseph RATZINGER/BENEDIKT XVI., *Teološki nauk o principima*, Rijeka, 2009., 48-98; Walter KASPER, Die Kirche als universales Sakrament des Heils, u: Walter KASPER, *Theologie und Kirche*, Freiburg, 1987., 237-254.

²⁶ Usp. Rainer BUCHER, *Christentum im Kapitalismus. Wider die gewinnorientierte Verwaltung der Welt*, Würzburg, 2019., 150-151.

Ponajprije, kraljevstvo Božje označuje napetost između sadašnjosti i budućnosti, polaritet onoga »već jest« i »još ne«: ono je započelo, ali se također još iščekuje. Ono je sadašnji događaj čiji se završetak, međutim, nalazi u Božjoj budućnosti. Nadalje, Isusova poruka ima, a to je druga napetost, osobno-intimni i političko-javni pol. Isus govori o Bogu kao »Ocu«, ali i o »kraljevstvu« Božjem. Isusova poruka često se sužavala na individualističku razinu, usredotočenu isključivo na osobno iskustvo i vlastitu nutrinu ili se pak svodila na čisto strukturno-politički program. Na koncu, i treća opreka je konstitutivna za kršćanstvo: soteriološka napetost između slobode i milosti. Pol slobode naglašava obvezu i potrebu suradnje vjernika, dok pol milosti ističe obilježje nezasluzenosti i darovanosti u Božjem otkupiteljskom djelu.

Uzimajući u obzir osjetljivu ravnotežu između spomenutih triju opreka, Isusova poruka o dolasku kraljevstva Božjeg »mora se shvatiti u obzoru pitanja čovječanstva o miru, slobodi, pravednosti i životu«²⁷. »Njegove slike i vizije o Božjem kraljevstvu – o velikom miru među ljudima i u prirodi pred Božjim licem, o zavičaju i o ocu, o carstvu slobode, pravde i pomirenja – nitko ne može imati samo za sebe kao predmet nadanja, nitko ih ne može samo za sebe svotajati, takorekući u izoliranoj transcendenciji prema unutra.«²⁸

Stoga je postojanje Crkve u službi posadašnjenja Kristova spasenja te razvijanja i primjenjivanja osobnih i socijalnih implikacija Isusove poruke o kraljevstvu Božjem u praksi. Crkvena se praksa u svim svojim dimenzijama mora uvijek propitkivati vodi li računa o posebnosti Crkve kao sakramenta Božjeg spasenja u svijetu i je li znak oslobađajuće prakse koja je započela u Isusovu životu i navještaju.

Konstitucija *Lumen gentium* na kraju prvog poglavlja izričito govori o *slici služenja Crkve*, koristeći se trostrukom analogijom Crkva-Krist: »Crkva premda su joj za ispunjavanje njezina poslanja potrebna ljudska sredstva nije postavljena da traži zemaljsku slavu, nego da poniznost i samozataju također širi svojim primjerom.« Motiv *siromašne* Crkve dalje se proširuje kada se kaže da ona »u siromasima i patnicima prepoznaje sliku svojega siromašnog i patničkog Utemeljitelja, te se trsi ukloniti njihovu nevolju i nastoji u njima služiti Kristu«. Naposljetku, sve se to još više radikalizira: Crkva »koja u vlastitom krilu obuhvaća grješnike te je u isti mah i sveta i potrebna čišćenja, neprestano kroči putem pokore i obnove« (usp. LG 8).

²⁷ Walter KASPER, *Isus Krist*, 82.

²⁸ Johann Baptist METZ – Tiemo Rainer PETERS, *Pasija za Boga i zbog Boga. Redovnička egzistencija danas*, Sarajevo – Zagreb, 2009., 40.

Dakle, Crkva koja je svjesna tko ju je i zašto ustanovio, ne može biti na svijetu za sebe. Crkva je, po riječima Romana Guardinija, »nositeljica u povijesti Kristova sveobuhvatnog pogleda na svijet«²⁹. U tom smislu valja razumjeti i trostruko poslanje Crkve: naviještanje i svjedočenje Božje riječi (*kerygma-martyria*), slavljenje sakramenata (*leitourgia*), služenje ljubavi (*diakonìa*). U onoj mjeri u kojoj Crkva ispunjava te tri zadaće, ona se ostvaruje, omogućujući tako ostvarenje zajedništva između ljudi i trojstvenog Boga (*koinonia*). »Crkva je u svojoj temeljnoj intenciji zapravo Bogom zvana da bude povijesno dohvatljiva protuteža istočnogriješnom stanju, grijehu svijeta, strukturama zla te, pa makar i fragmentarna, anticipacija zajedništva Boga, ljudi i svemira.«³⁰

Kao znak i sredstvo spasenja za sav svijet Crkva »ne posreduje čovjeku samo božanski život nego na neki način po svem svijetu razlijeva odraz njezina svjetla ponajvećma time što liječi i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe, učvršćuje povezanost ljudskog društva te ispunja dubljim smislom i značenjem svakidašnju ljudsku djelatnost. Tako Crkva vjeruje da po svojim pojedinih članovima i po cijeloj svojoj zajednici može mnogo pridonijeti da ljudska obitelj i njezina povijest postanu čovječnijim« (GS 40).

Papa Benedikt XVI. u enciklici *Deus caritas est* jasno ističe da je Crkva sakrament jedinstva ljubavi prema Bogu i ljubavi prema bližnjima. Ističe se neraskidiva povezanost dviju zapovijedi tako da »tvrditi kako se ljubi Boga a zatvarati se prema bližnjima ili ga čak mrziti znači lagati«³¹. Za Crkvu ljubav (*caritas*) »nije neka vrsta društvenog dobročinstva koja se može mirne duše prepustiti i drugima, već je to dio njezine naravi i nužni izraz samog njezina bića«³². Na tu neraskidivu povezanost ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu ukazuje i najnovija enciklika pape Franje *Fratelli tutti* i njezino drugo poglavlje naslovljeno Stranac na cesti, gdje je središnja tema upravo ta nerazdvojitost ljubavi prema Bogu i prema bližnjima.³³

²⁹ Romano GUARDINI, Vom Wesen katholischer Weltanschauung, u: Romano GUARDINI, *Unterscheidung des Christlichen. Gesammelte Studien 1923.-1963.*, Mainz, 1963., 24.

³⁰ Nikola BIŽACA, Osobno i društveno u suvremenom govoru o istočnom grijehu, 151.

³¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav*, Zagreb, 2006., br. 16.

³² Usp. BENEDIKT XVI., *Deus caritas est*, br. 25. Odatle proizlaze i posebna obilježja karitativne djelatnosti Crkve koja isključuje svaki prozelitizam: »Tko ostvaruje ljubav u ime Crkve, neće nikada pokušati nametnuti drugima vjeru Crkve. On je svjestan da je ljubav u svojoj čistoći i u svojoj besplatnosti najbolje svjedočanstvo Boga u kojeg vjerujemo... Kršćanin zna da je Bog ljubav (usp. 1 Iv 4,8) i da se njegova prisutnost osjeća upravo u trenucima u kojima ne činimo ništa drugo već ljubimo« (br. 31).

³³ Usp. Papa FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, Zagreb, 2020., br. 56-86.

2.2. Konkretna ekleziologija Božjeg naroda

U središtu shvaćanja Crkve pape Franje stoji slika Crkve kao naroda Božjeg.³⁴ Ona je čvrsto ukorijenjena u biblijskoj, patrističkoj i liturgijskoj tradiciji. Drugi vatikanski koncil ponovno je obnovio to shvaćanje i Crkvu predočio kao mesijanski Božji narod (usp. LG 9 –12).³⁵ Papa Franjo u tom smislu govori o Crkvi »izlaska«³⁶ koja ide kao »poljska bolnica« na sve periferije ranjenog čovječanstva i ljudske egzistencije.

Međutim, papine riječi i geste nailaze na *latentni otpor* u jednom dijelu Crkve. Od kada je izabran za papu, papa Franjo ne prestaje izazivati veliku pozornost, ali i prijepore. Čini se da je papa Franjo *neshvaćen* papa. Ako ga se usporedi s dvojicom njegovih prethodnika – Ivanom Pavlom II. i Benediktom XVI. – mogu se uočiti neke ključne razlike između te trojice poslijekoncilskih papa. Dvojica njegovih prethodnika, Ivan Pavao II. i Benedikt XVI., u svom su pontifikatu vodili dosljednu *kulturnu borbu*: protiv »kulture smrti«, kako to naziva Ivan Pavao II., ili protiv »diktature relativizma«, kako to naziva Benedikt XVI. To je bila njihova strategija, temeljna opcija. Papa Franjo bira novu, *drukčiju strategiju*. On ne definira Crkvu kao neku homogenu katoličku kulturu nasuprot suvremenom svijetu, čvrstu utvrdu, zatvorenu instituciju, osiguranu od neprijatelja i rana, nego kao »Crkvu otvorenih vrata«, gostoljubivu zajednicu i »poljsku bolnicu«, koja liječi rane čovječanstva posred bojnog polja neoliberalnog kapitalizma.³⁷ Papa tom metaforom misli da se Crkva ne treba odvajati od svijeta, nego nadilaziti svoje granice i pomagati onima koji su fizički, psihički, socijalno i duhovno ranjeni. Ranjivost je osnovna tema

³⁴ Usp. Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*, br. 111-134. O tome više vidi u: Walter KASPER, *Papa Franjo – revolucija nježnosti i ljubavi*, Zagreb, 2015., 58-72.

³⁵ Stavljajući u prvi plan pojam 'narod Božji', koncilski tekstovi nisu htjeli unijeti neku podjelu na Crkvu 'odozdo', narodnu i na takozvanu 'službenu Crkvu', nego jasno iznijeti na vidjelo ono što je zajedničko svim kršćanicima. Ta teološka poanta često se gubila iz vida pa se pojam 'narod Božji' nije shvaćao u smislu biblijskog i povijesno-spasenjskog pojma *laòs tou theou*, nego u smislu profanog i političkog pojma *dèmos*, koji svoje korijene ima u helenizmu i kasnije u političkom prosvjetiteljstvu. O tome više vidi u: Joseph RATZINGER, *Sol zemlje*, Zagreb, 1997., 185-189.

³⁶ Usp. Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*, br. 46. 49.

³⁷ Usp. Rainer BUCHER, *Christentum im Kapitalismus. Wider die gewinnorientierte Verwaltung der Welt*, Würzburg, 2019., 129-136. Austrijski pastoralni teolog Bucher u svojoj analizi uvjerljivo pokazuje na kulturnu prevlast neoliberalnog kapitalizma u zapadnom društvu koji je uspostavio suptilne strukture dominacije koje sežu sve do nutarnjeg dijela pojedinca. Kapitalistička tehnologija vladanja tako djeluje i na razini čovjekovih osjećaja i čežnji, a ljudske odnose pretvara u komercijalne odnose. Na koncu, kapitalistička dinamika rasta koja je usmjerena na profitno upravljanje svijetom ostavlja veliku prazninu unutar prevladavajuće kulture. Usp. *Isto*, 32-53.

kršćanske vjere. Kršćanstvo sadrži učenje o utjelovljenju, o tome da se Bog u Isusu Kristu učinio ranjivim. Ona je dosegla vrhunac u Kristovu križu. Kršćani u svjetlu otajstva utjelovljenja i polazeći od shvaćanja ljubavi kao *agape*, vide priliku da služe ranjenom čovječanstvu. Bog nas, piše papa Franjo, »neprestano potiče da... iziđemo izvan onoga što nam je poznato, prema periferijama i granicama. On nas vodi tamo gdje je čovjek najranjiviji i gdje ljudska bića, ispod privida površnosti i konformizma, nastavljaju tražiti odgovor na pitanje smisla života.«³⁸

Dakle, Papa ne nastavlja diskurs kulturne borbe svojih prethodnika, nego postavlja *znakove alternativne prakse* u kasnom kapitalizmu. Papa označava katolički identitet ne toliko kroz diskurzivna razgraničenja, već kroz specifične radnje, inicijative, alternativna događanja. Odatle proizlazi i njegova glasovita rečenica da je »vrijeme važnije od prostora«, to jest da treba »dati prednost djelovanjima koja uzrokuju nove procese u društvu«³⁹. Dakle, zreli kršćani trebali bi pokretati nove procese u društvu koji donose dugotrajne plodove umjesto da brane vlastiti prostor, uloge i moć.

Naime, mnogi crkveni ljudi ne snalaze se u današnjem svijetu i traže sigurnost ('mirnu luku'), koja bi ih poštjednija svakidašnje životne borbe. Život je u svijetu težak, prijeteći, zato u strahu za sebe, za svoj identitet, i u težnji za sigurnošću boje se 'ploviti' i izgrađuju (ne)svjesno Crkvu kao zatvorenu zajednicu, utvrdu ili elitističku skupinu, pa zaboravljaju da je Crkva 'lakša' kada je na moru, kada plovi na pučini, kada se otvorila u slobodi i sigurnosti kormilara Isusa, i vjetrovima i nevoljama života (usp. Mk 4,35-41). Upravo je slika »lađe u oluji«⁴⁰ poveznica za razumijevanje ekleziologije Drugog vatikanskog koncila i ekleziologije pape Franje.

U tom svjetlu valja razumjeti i njegovo načelo: »Stvarnost je važnija od ideja«, koje se nalaze u pobudnici *Radost evanđelja*.⁴¹ Ideja se ne smije odvojiti od stvarnosti iz dvaju razloga: kao prvo, zato što je »opasno živjeti u kraljevstvu gdje postoje samo riječi, slike i retorika« jer to dovodi do raznih »oblika prikrivanja stvarnosti«. ⁴² Drugi je razlog što se ideja ne smije odvojiti od stvar-

³⁸ Papa FRANJO, *Gaudete et exultate – Radujte se i kličite. Apostolska pobudnica o pozivu na svetost u suvremenom svijetu* (19. III. 2018.), Zagreb, 2018., br. 135.

³⁹ Usp. Papa FRANJO, *Evangeliij gaudium – Radost evanđelja*, br. 222-225.

⁴⁰ Papa Franjo više se puta koristio slikom »lađe u oluji«: na Trgu svetog Petra, 27. ožujka, prije klanjanja Presvetom Sakramentu i izricanja blagoslova *urbi et orbi*. Tu je sliku također upotrijebio u homiliji mise proslave 200 obljetnice ponovne uspostave Družbe Isusove. U toj prilici je rekao isusovcima: »Veslajte, budite jaki, i kad je protivnik vjetar!«

⁴¹ Usp. Papa FRANJO, *Evangeliij gaudium – Radost evanđelja*, br. 231-233.

⁴² »To podrazumijeva da moramo izbjegavati razne oblike prikrivanja stvarnosti: anđeoske oblike purizma, diktaturu relativizma, praznu retoriku, ciljeve koji su više idejni

nosti zbog same svoje prirode: ideja ili konceptualna elaboracija »u službi je komunikacije, shvaćanja i usmjeravanja stvarnosti. Ideja odvojena od stvarnosti donosi neuspješne oblike idealizma i nominalizam, koji u najboljem slučaju mogu klasificirati i definirati, ali zasigurno ne pozivaju na djelovanje. Ono što poziva na djelovanje jest stvarnost prosvjetljena razumom.«⁴³

3. Kriza je prilika, za što?

Za kršćane je svijet u trajnoj krizi i oni stalno žive u nekoj vrsti »kriznog menadžmenta/upravljanja«, ako žele ostati budni i odgovorni za svijet u kojem žive, ako se ne žele prilagođavati duhu ovoga svijeta.⁴⁴

Papa Franjo u božićnom nagovoru kardinalskom zboru i papinskom domu (21. prosinca 2020.) govori o krizi u pozitivnom smislu koju treba gledati očima nade i upozorava na *brkanje krize s konfliktom*, a to su dvije različite stvari.⁴⁵ Za papu Franju upravo je vrijeme obilježeno krizom, »milosno vrijeme pronalaženja hrabrosti za jedno *novo zamišljanje mogućega*, s realizmom koji nam može dati samo evanđelje«⁴⁶.

Riječ »kriza« prema izvornom smislu riječi označava situaciju odluke. »Riječi 'kriza' i 'kritika' kao posuđenice potječu iz istoga grčkog korijena. *Kritiké* označava diferencirano prosuđivanje činjenica, a *krisis* je izvorno značila razlučivanje, prosijevanje, odjeljivanje i utoliko izbor, zaoštrenje, spor, kao i odluku, prosudbu.«⁴⁷

no stvarni, ahistorijske fundamentalizme, etičke sustave lišene dobrote, intelektualne rasprave lišene mudrosti«, Papa FRANJO, *Evangelií gaudium – Radost evanđelja*, br. 231.

⁴³ Usp. Papa FRANJO, *Evangelií gaudium – Radost evanđelja*, br. 232. Ovdje se može uočiti značajna razlika u mišljenju dvojice papâ Benedikta XVI. i Franje, koja se pokazuje već u usporedbi prve objavljene enciklike pape Benedikta *Deus caritas est* s prvom objavljenom pobudnicom pape Franje *Evangelií gaudium*: »Dok Benediktovo mišljenje prvotno polazi od ideje da bi zatim izvodilo posljedice za praksu, papa Franjo kontrastirajući naglašava značenje konkretne situacije i promišlja o njoj u svjetlu evanđelja«, Klaus VELLGUTH, Kršćani koji služe u Crkvi koja služi. Napomena o dijakonijskom zahtjevu kršćanstva i o prisjećanju kršćanstva svojih korijena u Apostolskom pismu *Evangelií gaudium*, u: George AUGUSTIN – Sonja SAILER-PFISTER – Klaus VELLGUTH (ur.), *Kršćanstvo u dijalogu*, 474.

⁴⁴ U novozavjetnim tekstovima svijet se »ne razumijeva najprije kao prostorna nego kao duhovna i interpersonalna kategorija te se pri prepoznavanju 'znakova vremena' zahtijeva *razlikovanje duhova*, razlučivanje duha svijeta od evanđeoskog duha«, Ivan ŠARČEVIĆ, Stvarno stanje vjere: raskorak između nominalne i življene vjere, 543.

⁴⁵ Usp. *Discorso del Santo Padre Francesco ai membri del Collegio cardinalizio e della Curia romana, per la presentazione degli auguri natalizi*, 21. dicembre 2020., osobito br. 7 u tekstu.

⁴⁶ Usp. Usp. Antonio SPADARO, »Novo zamišljanje mogućega«. Sedam Franjinih slika za vrijeme poslije Covid-19, u: *Obnovljeni život*, 75 (2020.) 4, 537-546, ovdje 537.

⁴⁷ Christoph BÖTTIGHEIMER, *Shvatiti vjeru. Teologija čina vjere*, Zagreb, 2015., 259.

Svaka kriza ima svoj *kairós*, svoju priliku. Kriza može postati prilika ako ju se promatra kao povod za produbljeno promišljanje i propitivanje identiteta Crkve usred svih mijena i izazova. Ona može biti i *katarza*, što omogućuje čišćenje i produbljenje vjere. Da bismo se u kriznoj situaciji mogli ispravno odlučiti, potreban je jasan pogled na ono što je bitno, a što sporedno, gdje treba postaviti crkveno poslanje, kakve odluke donijeti. Vrijeme krize je vrijeme razlučivanja. No, malo ljudi, institucija i zajednica, znaju i umiju iskoristiti krize kao priliku za bolje.

U današnjim krizama u svijetu leže rizici, opasnosti, ali ujedno i šanse. Epoha krize mogućnost je *novoga* i otkrivanje novoga (Ivan Illich). Možda bi se u vezi s tim mogli poslužiti riječima pjesnika Friedricha Hölderlina iz himna *Patmos*: »Tamo gdje je opasnost, raste i ono spasonosno«, ili kako to francuski pjesnik Paul Claudel kaže da usprkos mnogočemu što u našem vremenu ostaje zagonetno, Bog i dalje »kosim crtama piše ravno«⁴⁸.

3.1. 'Nevidljivost' Crkve u svijetu krizâ?

Svečane uvodne riječi koncilske konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu glase: »Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, *osobito siromašnih i svih koji trpe*, jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika te nema ničega uistinu ljudskog a da ne bi našlo *odjeka* u njihovu srcu« (GS, br.1). Snažno je istaknuta prisna povezanost Crkve s cijelom obitelji narodâ. Crkva obećava solidarnost s ljudskom patnjom. Češki teolog Tomaš Halik postavio je pitanje: Je li Crkva ostala vjerna svojim obećanjima modernom čovjeku?⁴⁹ Ili se ona izmiče ondje gdje bi trebala biti vidljiva, okreće glavu i prolazi (kao ona dvojica iz Isusove usporedbe) kraj ranjena/stradala čovjeka?⁵⁰

Kada je nastupila kriza uzrokovanom COVIDOM-19, uslijedile su oštre kritike na račun Crkve i svećenika da su postali »nevidljivi« u korona krizi. Crkveno vodstvo pokušalo se obraniti od izrečene kritike nabrajajući mnoge primjere dušobrižničkog zalaganja u vremenima krize: svećenici su posjećivali bolesne i umiruće, tješili ožalošćene, koristili se novim tehnologijama kako

⁴⁸ Citirano prema: George AUGUSTIN – Sonja SAILER-PFISTER – Klaus VELLGUTH (ur.), *Kršćanstvo u dijalogu*, 435.

⁴⁹ Usp. Tomaš HALIK, Je li Crkva vjerna modernom čovjeku?, u: *Služba Božja*, 54 (2014.) 1, 77.

⁵⁰ Papa Franjo u socijalnoj enciklici o bratstvu i socijalnom prijateljstvu (*Fratelli tutti*) na primjeru Isusove usporedbe o milosrdnom Samarijancu zahtijeva preispitivanje naše solidarnosti prema tolikim unesrećenima i odbačenima, pojedincima, narodima i dijelovima nekoga naroda ili društva. Usp. Papa FRANJO, *Fratelli tutti. Enciklika o bratstvu i socijalnom prijateljstvu*, br. 87-127.

bi slavili službu Božju, dijelili preko interneta poticaje na molitvu i razmišljanje i slično. Unatoč svemu tomu, mnogi vjernici imaju osjećaj da su »pastiri napustili svoje stado« te da Crkva nije uspjela posred pandemije, u srcu jednog uzdrmanog svijeta, unijeti u javnu svijest vjernika i nevjernika dovoljno hrabro ključna egzistencijalna pitanja o životu i smrti, o patnji i nadi u uskrsnuće. Papa Franjo je to pokušao 27. ožujka 2020. godine na potpuno praznom Trgu svetog Petra, mjestu euharistijskog klanjanja i blagoslova *urbi et orbi* »u pratnji tek zvukova zvona izmiješanih s onim kola hitne pomoći: sveto i bol«⁵¹. To je učinio u tihoj i potresnoj molitvi pred Raspelom. Te su geste dotakle mnoge ljude iznutra, i to ne samo vjernike.

Zacijelo, kriza uzrokovana COVIDOM-19 nije jedina suvremena kriza i ljudska patnja te se s pravom očekuje da Crkva ne izmiče ondje gdje bi trebala biti vidljiva, bilo da se čuje jasno njezin glas bilo da ponizno, kao majka i učiteljica, bude *slušajuća* Crkva.

I kada je riječ o stanju u sadašnjem hrvatskom društvu, koje je zahvaćeno dubokim i teško razrješivim krizama, stječe se dojam da se glas Crkve nije dovoljno čuo u dramatičnim društvenim previranjima i sukobima te da je izostalo hrabro »evanđeosko razlučivanje«, primjerice, u pitanjima migranata, raznih religijskih fanatizama, govora mržnje, lažnog domoljublja, liječenja trauma prošlosti, u konkretnim političkim odnosima posvađanih ljudi, regija unutra istog naroda, država i odnosa među njima i narodima. Nažalost, Crkva i katolici nisu dovoljno odlučno svjedočila *evanđeosko* i *koncilsko* kršćanstvo pa su više slijedili dnevnu politiku (bojovno politikanstvo) nego Isusovo evanđelje, više im je bilo stalo do borbe za društvenu moć i privilegije (novac i imanja), kako je na to u brojnim tekstovima ukazivao katolički sociolog Željko Mardešić.⁵² Zato je na

⁵¹ Usp. Antonio SPADARO, »Novo zamišljanje mogućega«. Sedam Franjinih slika za vrijeme poslije Covid-19, 537. Antonio Spadaro, urednik časopisa *La Civiltà Cattolica*, analizira sedam Franjinih slika za vrijeme poslije COVID-19. Tih sedam slika jesu: *Lađa u oluji*, *Novi plamen u noći*, *Rat pjesnika*, *Miomirisno pomazanje služenja*, *Prozor i 'društvo zaštićenosti'*, *Pandemija kao metafora shvaćanja svijeta*. »Ovo je dakle sedam slika: lađa, plamen, podzemlje, rat (pjesnika), mirisno pomazanje, beskorisni prozor, sama pandemija kao metafora. (...) Sa svojih sedam slika Franjo je pokazao – načinom koji nije pelagijanski i volontaristički, nego u kojem se pouzda u djelovanje Duha – snažno pouzdanje u čovjeka, u njegov razum – koji također zna razumjeti i probleme – i u njegovu sposobnost odlučnog i kompetentnog djelovanja«, *Isto*, 545.

⁵² Mardešić imenuje sedam čimbenika ili obilježja našega sadašnjeg trenutka koje je on nazvao »sedam zala«, dakako ne u moralnom nego u sociološkom značenju. To su: zlo pamćenje i zlo sjećanje ili nepomirena prošlost; zla tranzicije ili nedovršena sadašnjost; zla politike ili ostvarena mržnja; zla gospodarstva ili nastavak rata na ekonomskom području; zla ideologije ili protueuropeizam i protukomunizam na komunistički način; zla medija ili izlučivanje naroda; zla otkrića bogatstva ili od dijalektičkog do praktičnog materijalizma. Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Svjedočanstvo o mirotvorstvu*, Zagreb, 2002., 91-106.

strani Crkve velika odgovornost »koju nije moguće izbjeći nikakvim neodređenim govorom i stalnim odgađanjem da se kaže prava riječ«⁵³.

Karl Rahner je svratio pozornost na činjenicu da u Crkvi postoji neka vrsta prikrivenog krivovjerja, koje on naziva »kriptogena hereza«⁵⁴. Može se nazvati i »strukturno krivovjerje« koje danas ima različita pojavna lica: manjak građanske hrabrosti, ravnodušnost, proračunatost i religiozno-pobožnjačka lukavost, kršćanska nerazpoznatljivost i slično. Isus Krist je bio »neprilagodljiv«, nije se bojao djelotvorna nastupati u javnosti niti je izbjegavao sukobe. Razotkrivao je nepravedne, nemilosrdne i neljudske strukture (sile koje se opiru/blokiraju dolazak kraljevstva Božjeg), kritizirao je i miješao se, bio glasnogovornik nijemih ili onih koje su drugi učinili nijemima, podupirući uvijek ljude koji trpe nevolju.⁵⁵

Kada je teolog i svjedok vjere Dietrich Bonhoeffer 1937. godine zapisao da Isusov poziv na nasljedovanje znači poslušnost: »Samo je vjernik poslušan i poslušni vjeruje«⁵⁶, postao je svjestan da se kršćansko pravovjerje može sačuvati »čistim«, a da ta ortodoksija nije dovela do crkvenog masovnog prosvjeda protiv novopoganstva i barbarstva u liku nacionalsocijalizma. Po njemu, pravovjerje uključuje imperativ djelovanja i solidarnosti u danom času. Ono što je Bonhoeffer spoznao dramatično je i poražavajuće: ravnodušnost prema žrtvama nije samo bacila veliku sjenu na kršćanske Crkve u ono vrijeme u Njemačkoj nego se cjelokupna struktura vjere pobrkala u savjestima suvremenika. Iz toga je došao do sljedećeg zaključka: Ako u jednom određenom povijesnom trenutku izostane odgovarajuća crkvena praksa, to postaje grobnica pravovjerja zato što u takvim trenucima još samo odvažno svjedočenje (mučeništvo) može biti jamcem prave vjere i kršćanskog identiteta.⁵⁷ To je cijena *praktičnog učenja*, odnosno cijena *istine* koja oslobađa (usp. Iv 8,32), i koja je uvijek početak ozdravljenja, odnosno oslobođenja i otkupljenja.

U vremenu kada se »korak od znanja k djelovanju, od informacije k praksi, nikada nije pokazao tako velikim«⁵⁸, valja se zaustaviti pred odlučujućim pitanjem za poslanje Crkve: U čemu se sastoji zrelo i odgovorno crkveno i kr-

⁵³ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Odgovornost kršćana za svijet*, Sarajevo – Zagreb, 2005., 86-87.

⁵⁴ Usp. Karl RAHNER, *Was ist Häresie?*, u: Karl RAHNER, *Schriften zur Theologie*, V, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1962., 554-576.

⁵⁵ Usp. Ivan ŠARČEVIĆ, *Stvarno stanje vjere: raskorak između nominalne i življene vjere*, 542-548. Također usp. Doris NAUER, *Dušobrižništvo bolesnika. Vjerodostojno kršćansko služenje u pluralnom i za pluralno društvo*, u: George AUGUSTIN – Sonja SAILER-PFISTER – Klaus VELLGUTH (ur.), *Kršćanstvo u dijalogu*, 446-447.

⁵⁶ Usp. Dietrich BONHOEFFER, *Cijena učenja*, Osijek, 1995., 36.

⁵⁷ Usp. Tiemo Reiner PETERS, *Orthodoxie in der Dialektik von Doxa und Praxis*, u: *Concilium*, br. 23 (1987), 316 sl.

⁵⁸ Usp. Johann Baptist METZ – Tiemo Rainer PETERS, *Pasija za Boga i zbog Boga*, 49.

šćansko poslanje u sadašnjoj situaciji pandemije, potresa, ekonomske krize i nepovjerenja u institucije?

Smatramo da su *dvije ideje vodilje* nezaobilazne u našem promišljanju: prva polazi od krize ljudske i kršćanske solidarnosti, altruizma, i poziva Crkvu da u vremenima globalne ravnodušnost i neosjetljivost u kulturi blagostanja⁵⁹ ostvaruje »mistično-političku« solidarnu praksu u kršćanskom djelovanju (J. B. Metz). *Druga ideja vodilja* može se formulirati na sljedeći način: u vremenu krize 'velike' Crkve, usred dekristijanizacije društva kada kršćani i statistički u europskom društvu postaju sve više manjina (dijaspora),⁶⁰ potrebne su nam male zajednice odgovornih i solidarnih kršćana, Isusov učenički ostatak, Mardešićev *krug prijatelja* evanđeoske dobrote, kršćanske odgovornosti i koncilske otvorenosti. No, krenimo redom.

3.2. *Mistika »otvorenih očiju«*

Od 1990-ih prošlog stoljeća riječ »duhovnost« postala je višeznačna pomodna riječ. Naime, »povratak duhovnosti« otkrio je progresivno slabljenje značenja Crkve i njezine duhovnosti, kao i to da je kod postmodernog čovjeka vidljiva žeđ za nutrinom i duhovnim vrijednostima. Međutim, to moderno oduševljenje duhovnošću išlo je ruku pod ruku s gubitkom proročke, socijalne i političke dimenzije vjere te potpune privatizacije vjere. Duhovnost je postala 'tržišna ponuda' koja se prodavala za zadovoljenje osobnih potreba, upakirana tako da odgovara pojedinačnom ukusu i da ne bude 'teška za probavu'. Duhovnost se često svodila samo na ono ezoterično, spritualističko, okultno, nadosjetilno, kao neka vrsta »*wellnes* programa«. Zato njemački teolog J. B. Metz povlači oštru crtu razdjelnicu između postmoderne duhovnosti i kršćanske duhovnosti, koju on naziva »mistika otvorenih očiju«⁶¹.

Johann Baptist Metz jedan je od glavnih mislilaca takozvane *nove političke teologije*, koji u svojim promišljanjima praktične fundamentalne teologije

⁵⁹ »Postajemo, a da toga nismo gotovo ni svjesni, neosjetljivi na bolni vapaj siromašnih, ne plaćemo više zbog boli i patnje koja je snašla druge i čak ne osjećamo ni potrebu da im pomognemo, kao da je netko drugi pozvan sve to činiti jer to nešto što nas ne dotiče«, Papa FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*, br. 54.

⁶⁰ O tome njemački teolog Höhn piše: »A da se nestanak narodne Crkve bliži i da će on Crkvu stjerat na rub društva statistički je predvidivo. Od čega će se sastojati identitet i u čemu će biti relevantan budući 'ostatak Crkve' to izaziva ogromnu zabrinutost«, Hans-Joachim HÖHN, 'Gleicht Euch nicht an'. Die Identität der Kirche und ihre Distanz von der Welt, u: *Herder Korrespondenz*, 66 (2012.) 1, 11-16, ovdje 14.

⁶¹ Johann Baptist METZ, *Mystik der offenen Augen*, Freiburg im Breisgau, 2011.

ističe tri temeljne kategorije: spomen, pripovijedanje i solidarnost.⁶² On pritom snažno ističe *ono razlikovno* biblijsko-kršćansko u poimanju monoteizma jer »govor o Bogu Abrahamovu, Izakovu i Jakovljevu, koji je također Isusovim Bogom, nije izraz kojeg mu drago monoteizma; on je izrazom 'slaboga', povrjedljivoga i sućutnoga monoteizma; u svojoj jezgri je to zapravo govor o Bogu *osjetljivoom na patnju*«⁶³. Ta osjetljivost za patnju drugih obilježuje Isusov način življenja. »Grieh je njemu bila prije svega uskrata udioništva na patnji drugih, nećkanje da se misli preko i onkraj tamnog obzora vlastite povijesti patnje; njemu je grijeh bio, kako je to nazvao Augustin, 'samoskrvčenost srca', prepuštanje potajnom narcizmu stvorenja.«⁶⁴

U svijetu koji se okreće od stvarnih patnji konkretnih ljudi, koji mimoilazi ljude koji vape za otkupljenjem, oslobođenjem od svojih osobnih i društvenih grijeha, Crkva je pozvana promicati *mistiku sućutnosti (compassion)*. Njezin kategorički imperativ glasi: Probudite se, otvorite oči! Mistika pozornih ili onih otvorenih očiju čini vidljivom nevidljivu, neugodnu patnju i upozorava na nju. Isus je »u svojim prisposodobama računao sa stvorenskim poteškoćama gledanja u ljudi, on je računao s njihovim urođenim narcizmom – on ih je i obilježio kao one koji gledaju, a ne vide. Ne postoji li možda neki elementarni strah od gledanja, od pozornog gledanja, od onog gledanja koje nas neizbježno uvlači u ono što vidimo i ne dopušta nam da u nedužnosti prođemo mimo toga?«⁶⁵

Naime, jedini autoritet koji je iznad svake religije, kulture i institucije jest autoritet onih koji trpe. Riječ je o »autoritetu patnikâ«, a ne patnje.⁶⁶ »Ni Crkva ne stoji iznad tog autoriteta, nego je i ona podložna autoritetu patnika.«⁶⁷ Metz stoga oštro kritizira takozvani »mali moral«⁶⁸ koji je zavladao svijetom, a to je moral koji ne brine za trpljenje drugih i hrani san o vlastitoj nedužnosti. Metzova mistika sućutnosti nije površna sentimentalnost, već zahtijeva odlučno djelovanje. To je mistika solidarnosti s onima koji pate, mistika zajedništva i zajednice jer »nema tuđe patnje u svijetu koja nas se ne bi ticala«⁶⁹.

⁶² Usp. Johann Baptist METZ, *Glaube in Geschichte und Gesellschaft*, Mainz, 1980., 6-9. O tome vidi u: Rosino GIBELLINI, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Zagreb, 1999., 316-322.

⁶³ Johan Baptist METZ, Prijedlog univerzalnog programa kršćanstva u doba globalizacije, u: Rosino GIBELLINI, *Teološke perspektive za XXI. stoljeće*, Zagreb, 2006., 399.

⁶⁴ *Isto*, 400.

⁶⁵ *Isto*, 406.

⁶⁶ *Isto*, 404.

⁶⁷ *Isto*, 406.

⁶⁸ Usp. Johann Baptist METZ, *Memoria passionis. Provokativni spomen u pluralističkom društvu*, Zagreb, 2009., 96-99.

⁶⁹ Johann Baptist METZ, *Mystik der offenen Augen*, 22. Američka intelektualka Susan Sonntag podsjeća da se ne smije ostati samo na apatiji, sućuti ili negodovanju, nego treba

»Compassion«, sućut ili supatnja krepost je svagdašnjice i globalni program kršćanstva za treće tisućljeće »koji se nudi i drugim religijama i ljudima koji su nereligiozni jer je patnja imanentna svim ljudima«⁷⁰. Zahtijeva se stalna budnost i iščekivanje, jer judeokršćanski Bog nije neka platoniska ideja, nego praktična misao koje kršćani postaju svjesni u povijesti izbavljenja, obraćenja i nasljedovanja ili u dijalektici spomena i zaborava.⁷¹ Takva kršćanska kultura sućutnosti izuzetno je važna danas kada se moderna civilizacija kreće prema sve većoj neosjetljivosti prema drugima, sve do udaljavanja svake boli iz ljudskog života.

3.3. Nosiva iskustva zajedništva

Bit je Crkve zajedništvo ljudi s Bogom i među sobom. U prvom poglavlju konstitucije *Lumen gentium* nalazi se usporedba za Crkvu da je ona zajedništvo (*communio, koinonia*).⁷² Konstitucija opisuje trinitarno podrijetlo Crkve kako je nastala iz nauma Oca da spasi ljude, ostvaruje se dolaskom Sina u povijesti i očituje se u svijetu izlivanjem Duha Svetoga. Ta misao završava Ciprijanom formulacijom: 'Tako se sveopća Crkva pokazuje kao 'puk okupljen polazeći od jedinstva Oca i Sina i Duha Svetoga' (LG br. 4). Ona je djelo i djelotvorni izraz ili »ikona«, odnosno slika Trojstva.⁷³ Izvanredna biskupska sinoda o provođenju i unapređenju Drugoga vatikanskog koncila istaknula je *communio/zajedništvo* kao središnju ekleziološku ideju vodilju: »Ekleziologija zajedništva (*communio*) središnja je i temeljna misao u koncilskim dokumentima.«⁷⁴ Pojam *communio* označuje darovano zajedništvo vjernika s Bogom po Isusu Kristu u Duhu Svetom. Ono se ostvaruje po riječi Božjoj i sakramentima, oso-

»djelovati«. »Samilost je nestabilan osjećaj. Potrebno ju je prevesti u djelovanje ili će izbljediti«, Susan SONTAG, *Prizori tuđeg stradanja*, Zagreb, 1985., 89.

⁷⁰ Darko PEJANOVIĆ, Dijalog i autoritet patnika, u: Ivan MACUT – Ivan ŠARČEVIĆ – Božo VULETA (ur.), *Novi dijalog – novi sugovornici*, 64. Također usp. Ivan ŠARČEVIĆ, Pluralizam i univerzalnost patnje. Pretpostavke međureligijskog dijaloga, u: *Bogoslovska smotra*, 73 (2003.) 2-3, 433-453.

⁷¹ Johann Baptist METZ, *Mystik der offenen Augen*, 36-36.

⁷² O pojmu *communio* kao vodećoj koncilskoj i postkoncilskoj slici Crkve vidi u: Neditlko Ante ANČIĆ, Ekleziologija u ozračju suvremene demokracije, u: *Diaconvesia*, 10 (2002.) 1, 71-90.

⁷³ Tema zajedništva osnovna je nit vodilja ekleziologije Waltera Kaspera. Usp. Walter KASPER, *Crkva Isusa Krista*, Zagreb, 2013., 19-21, 293-307.

⁷⁴ DRUGO IZVANREDNO ZASJEDANJE BISKUPSKE SINODE, *Crkva u snazi Božje riječi slavi i izvrsuje Kristovo otajstvo za spasenje svijeta. Završni dokument*, Zagreb, 1986., br. II, C 1. O recepciji Koncila s obzirom na ekleziologiju postoji mnoštvo teološke literature i to nadilazi okvire i cilj ovog razmišljanja.

bito u euharistiji. Iz temeljne odrednice Crkve kao zajedništva proizlaze važne posljedice za odnose u zajednici. Model Crkve kao zajedništva, međutim, »još uvijek je ostao pretežito na razini teološkog nacrtu i premalo je zaživio u pastoralnoj stvarnosti«⁷⁵.

Kardinal Walter Kasper s pravom inzistira na novom usredištenju ekleziologije oko pojma Crkve kao zajedništva, imajući pred očima, između ostalog, današnju čovjekovu potragu za zajedništvom kao i probleme modernog individualizma (ali i kolektivizma), koji ostavlja pojedinca samoga.⁷⁶

Nažalost, već na prvi pogled lako je uočiti veliki individualizam koji prevladava u današnjoj Crkvi i crkvenoj praksi. To poglavito dolazi do izražaja u individualističkom mentalitetu biskupa i svećenika koji vlastito poslanje shvaćaju kao nešto što moraju sami ispuniti ('solo igrači') zaboravljajući da to nije u duhu evanđelja. Naime, Isus izričito šalje svoje učenike »dva po dva« (Mk 6, 7) i traži da se evanđelje najprije živi i navješćuje u zajednici (usp. Mt 18, 19-20).

Slijedom toga, smatramo da bi Crkva puno više trebala biti zajednica, a puno manje institucija, kako izgleda da jest. Vjerski život više bi se trebao odvijati u zajednici, ne samo sakramentalno po crkvama. Kriza ponajprije pogađa pojedinca i važno je postojanje zajednice u kojoj se ona može solidarno prebroditi. Jer, prije svake konkretne pomoći, čovjek treba nadu i usredotočenost na bitno, *zajednicu* i *duh*, ali drukčiji duh od onoga koji prevladava u dnevnoj politici ili u kapitalističkoj ekonomiji. Čovjek treba postići smirenost i pronaći mjesta 'počinka' i 'spokoja' za nemirnu dušu i umorno tijelo, ono što Isus nudi u Evanđelju po Mateju (Mt 11,29).⁷⁷

Pandemija je uzdrmla naše zajednice (obiteljske, crkvene, društvene). Zato u središte treba staviti ponovno ljudske odnose i izgradnju istinskog zajedništva među ljudima. Nitko se ne spašava sam, veli papa Franjo. Spasenje je kolektivno ili ne postoji. Drugi su nam potrebni. I danas postoji snažna želja da se *zajedno živi drukčije*. U doba rastuće sekularizacije i nihilizma ljudima su potrebna živa i autentična mjesta vjere i života, mjesta solidarnosti i duhov-

⁷⁵ Nediljko Ante ANČIĆ, Ekleziologija u ozračju suvremene demokracije, 83. »Dobro je da djeluje Centar za socijalni nauk Crkve i da razvija svijest odgovornosti i solidarnosti. No kako je sa osobnom spremnošću svakog pojedinog od nas da s potrebnima u svojoj sredini i u svojim zajednicama, dijelimo od onoga što imamo? Valja se također zapitati jesu li se dovoljno razvili i koliko su organizirani različiti oblici naše kršćanske solidarnosti i pomoći«, *Isto*, 89.

⁷⁶ Usp. Walter KASPER, *Crkva Isusa Krista*, 293.

⁷⁷ Usp. Monika RENZ, *Ich träume von einer Kirche der Hoffnung*, Freiburg, 2020., 14-15. Profesionaliziranje pomoći bližnjima dovelo je do 'ekonomiziranja' međuljudskih odnosa, prema uzrečici 'vrijeme je novac'. Zato moraju postojati prostori u Crkvi koji su besplatno na raspolaganju vjernicima, gdje pastoralni radnici imaju vremena.

nosti, jednom riječju, »novi oblici, novi likovi kršćanske *vita communis* u kojem eshatološka nada ima svoje boravište«⁷⁸.

Katolički sociolog Željko Mardešić takva nosiva kršćanska iskustva zajedništva naziva »mali kršćanski krugovi« ili male zajednice dobrote i izvorne vjere, koje on smješta između karizmatičkih, postmodernih i newageoskih zajednica te crkvenosti koja se uplela u politiku.⁷⁹ Definirajući Mardešićevo kršćanstvo kao »rubno kršćanstvo u srcu svijeta«, Ivan Šarčević opisuje njegove značajke: »To je koncilsko kršćanstvo malih zajednica, Isusovih učenika i prijatelja koji ne samo kritički opominju nego i prijateljski nude utjehu, dijalog i nadu i to ne iz motiva svjetovnog, političkog i ekonomskog koristoljublja, nego zbog iskustva darovane Božje milosti za sve ljude bez razlike.«⁸⁰

Takav model prisutnosti kršćana u današnjem društvu Mardešić smatra najbližim evanđeoskom primjeru i koncilskom zahtjevu, ali i životu u postmodernitetu. Moderni način života, osobito u urbanim sredinama, prouzročio je krizu tradicionalnih mjesta prenošenja kršćanske vjere, a to su župa i obitelj. Tu nastupa važnost fenomena zajednica i pokreta u Crkvi.

Te su zajednice i pokreti, pozvani djelovati na razini *civilnog društva*, po Mardešiću, »velika šansa za miroljubivo kršćanstvo, jer drugi putevi nužno i nezaobilazno vode u religijski fundamentalizam, tu najopasniju napast za prestrašene ili politikantske vjernike«⁸¹.

Razmišljajući o *dijakonijskoj kompetentnosti* Crkve i strategijama crkvenog djelovanja u današnjem društvu, teolog Željko Tanjić smatra da crkveno angažiranje mora ići preko djelovanja manjih crkvenih zajednica koje su međusobno 'umrežene' kako bi se na taj način pokazalo »da crkveno poimanje služenja nije samo još jedan ideološki pojam kojim se zapravo ostvaruje vlast i moć, nego je na tragu Isusova djelovanja služenjem konkretnom čovjeku«⁸².

⁷⁸ Johann Baptist METZ – Tiemo Rainer PETERS, *Pasija za Boga i zbog Boga*, 53. Također usp. Georg AUSTEN – Matthias MICHAEL, Misionarsko-dijakonijski projekti na svakodnevnim mjestima i u posebnim pastoralnim prilikama, u: George AUGUSTIN – Sonja SAILER-PFISTER – Klaus VELLGUTH (ur.), *Kršćanstvo u dijalogu*, 427-428.

⁷⁹ Mardešić je katoličku društvenu i političku zauzetost u prošlosti podijelio na dva razdoblja: prvo razdoblje naziva katoličkom ideološkom utopijom, koja je zauzela antimodernistički stav prema svijetu i liberalizmu u 19. stoljeću i koja je prevladavala do Drugoga vatikanskog koncila, te drugo razdoblje obrata koji se zbiva poslije Drugoga svjetskog rata i koji Mardešić naziva političkom utopijom katolicizma kada se kršćanski nadahnute stranke, koje su izgradile novu Europu, postupno sekulariziraju i gube svoj kršćanski identitet. Vidi: Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, Zagreb, 2007., 209-234.

⁸⁰ Usp. Ivan ŠARČEVIĆ, Predgovor, u: Željko MARDEŠIĆ, *Odgovornost kršćana za svijet*, 8.

⁸¹ Usp. Željko MARDEŠIĆ, *Rascjep u svetome*, 682.

⁸² Usp. Željko TANJIĆ, Je li Crkva 'uslužna organizacija'?, u: Željko TANJIĆ, *Teologija pred izazovima sadašnjeg trenutka*, Zagreb, 2009., 148-149. O potrebi da se kršćani umreže ka-

Zaključak

Polazeći od naslova TPT-a: *Crkva u svijetu krizâ i ljudske patnje*, pokušali smo u ovom razmišljanju odgovoriti na pitanje: U čemu se sastoji zrelo i odgovorno crkveno i kršćansko poslanje u sadašnjoj situaciji pandemije, potresa, ekonomske krize i nepovjerenja u institucije? Ukazali smo na činjenicu da je čovjek biće koje treba otkupljenje/spasenje kao i na neke vidove sakramentalnog poslanja Crkva i kršćana u današnjem društvu koje potresaju različite krize. Naime, Crkva ne postoji za sebe, nego je Isus šalje kao zajednicu svojih učenika, braće i sestara, koja je uvijek sakrament Božjeg kraljevstva i sakrament spasenja svijeta, moguće mjesto i sredstvo Kristova otkupljenja.

Pred Crkvom je zadaća da iz krizâ, *iz nevolje učini krepost*, to jest da posvjedoči kako je moguće sačuvati radost u siromaštvu i odricanju, u bolestima i nevoljama, te da poniženja, patnje, križeve i poraze, učini sredstvom i znakom otkupljenja/spasenja. To znači da je čovjek vjernik, prema Isusovu primjeru, pozvan *nositi patnju na Isusov način* jer nije svaka ljudska patnja kršćanska patnja.⁸³

Na tragu ekleziologije Drugoga vatikanskog koncila Crkvi i kršćanima u vremenima prijeloma i kriza treba više otvorenosti a manje straha za sebe; više radosti zbog nađena puta i darovana smisla, a manje gorčine i prezira zato što drugi nisu na našem putu. Treba nam više osjetljivosti za različitost drugih ljudi, za unesrećene, patnike, prognane, marginalizirane, a manje sterilnog pesimizma i lamentacije nad svijetom. Više evanđeoskog duha i prakse.

ko bi zajedno artikulirali vrjednote u društvu piše i riječki teolog Josip Grbac: »Ništa manje bitno je i pitanje stvaranja katoličkih udruga koje neće biti samo molitvene ili karizmatičke s visokom dozom afektivne religioznosti, nego će biti 'politički' i etički relevantne u svim porama društva«, Josip GRBAC, (Ne)ugroženost hrvatskih kršćanskih i crkvenih korijena u Europskoj uniji?, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 4, 869.

⁸³ »Kršćanska je onoliko koliko se čovjek u svom trpljenju uobličuje Kristu... Ako pogledamo Isusa na Križu, očituju se neke kvalitete Kristove muke koje se mogu primijeniti na život svakog kršćanina: iako nevino osuđen i ubrojen među razbojnike, Isus nikoga ne proklinje nego prašta i moli za svoje progonitelje (Mt 27,44; Lk 23,34). U svojoj se patnji ne zatvara, nego komunicira s drugim ljudima; obraća se Majci i Ivanu (Iv 19,26-27), razbojniku (Lk 23,30-43); traži piti (Iv 19,28; Mt 27,48; Mk 15,36; Lk 23,36). U bolnoj ostavljenosti vapi Bogu (Mt 27,46; Mk 15,34). Daje da se u njemu prepoznaje Božje djelo (Mt 27,54; Mk 15,39; Lk 23,47), i napokon predaje duh Ocu (Lk 23,46). Na koncu, prošavši kroz smrt Krist je slavno uskrsnuo i time je njegova patnja dobila novo značenje, koje opet daje smisao patnji svakog čovjeka – kršćanina«, Domagoj RUNJE, O nedostatku Kristovih muka u Kološanima 1,24, u: *Služba Božja*, 45 (2005.) 1, 63-72, ovdje 71.

Summary

THE CHURCH AND ITS CONSISTENCY OF MISSION

Andelko DOMAZET

Catholic Faculty of Theology – University of Split
Zrinsko-frankopanska 19, HR – 21 000 Split
andjelko.domazet119@gmail.com

The article focuses on what might be in the current situation recognised as the task entrusted by God to the Church to carry it out. The topic will be approached in the following way: Starting from the title of the Theological Pastoral Week, The Church in the World of Crises and Human Suffering, that contains the syntagm »in the world of crises« (plural), the first part of the article, titled – 'The Church in the Times of Crises' – analyses some aspects of the crisis of the Western civilisation that the Church and Christians encounter today. This part also discusses the Church in terms of its crisis of fundamental meaning/mission and the crisis of practical faith (orthopraxis). The central part of the article, that also somewhat encompasses the second part of the title of the Theological Pastoral Week that refers to »human suffering«, thematises 'Humanity That Is Wounded and in Need of Redemption'. The mission and task of the Church is, therefore, discussed in the light of the theological truth that the human being is a being in need of redemption. The category of redemption signifies personal, social-political, and global salvation. The Church is the universal sacrament of salvation/redemption, not only for Catholics and Christians, but for the whole world. In view of the ecclesiology of Pope Francis, the Church is the »Church of exodus«, going forth like a »field hospital« to the periphery of wounded humanity and human existence. The third, final part of the article, titled 'Crisis is an Opportunity for What?', reflects on ways in which the Church can be a sign and means of God's salvation in today's world of crises and human suffering.

Keywords: *crisis, mission of the Church, redemption/salvation, faith and deeds, ecclesiology of Pope Francis, solidarity, communion.*